

III. РЕЦЕНЗІЇ

Марія Кармазіна

Рецензія на книгу: Лендшел М. О. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи: Монографія [Текст] / Мирослава Олександрівна Лендшел. – Ужгород: Мистецька лінія, 2011. – 688 с.)

Проаналізовано актуальність, рівень новизни монографічного дослідження М. О. Лендшел, зміст теоретико-методологічних підходів, використаних авторкою, зокрема неонституціоналістський та порівняльний підходи, інструментарій локальних політичних студій, доцільність вибору національних випадків. Зроблено висновок, що дослідниця з'ясувала політичні передумови та зміст децентралізаційних реформ у країнах Центральної і Східної Європи, систематизувала джерела та механізми місцевого елітотворення, кількісні характеристики та форми участі громадян у формуванні локальної політики.

Mariia Karmazina. Review of the Monograph «Local Democracy in the Countries of Central and Eastern Europe» by Lendel Myroslava (M.O. Lendel Local Democracy in the Countries of Central and Eastern Europe : Monograph [Text] / Myroslava Olexandrivna Lendel. – Uzhgorod: Mystets'ka liniya, 2011. – 688 p.)

The level of the actuality and the research newness of the monograph of M. Lendel, the content of the theoretical and methodological approaches used by the author, including neo-institutional and comparative methods, instruments of the local political studies, the substantiation of the national cases choice is analyzed. The conclusion is made that the researcher defined the political preconditions and the sense of the decentralization reforms in the countries of Central and Eastern Europe, systematized the sources and mechanisms of the local elite-making, the quantitative characteristics and the forms of the citizens participation in the local politics.

Політичні процеси на рівні місцевих територіальних громад, зокрема, у соціумах сусідніх держав, зовсім недавно почали потрапляти в центр дослідницького зацікавлення віт-

чизняних вчених. Утім, сформувані більш-менш повну палітру уявлень щодо соціально-політичних перетворень, які були здійснені у постсоціалістичних суспільствах, можна лише з врахуванням змін (у функціонуючих інститутах, політичних практиках та культурних орієнтаціях), які мали місце на рівні муніципалітетів. Відтак, опублікована нещодавно монографія доцента кафедри політології Ужгородського національного університету Мирослави Лендзел є, безумовно, на часі, оскільки стосується проблематики місцевих режимів, що почали складатися у країнах Центральної і Східної Європи у 1990 – 2000 роках.

Можна погодитися з дослідницьким підходом авторки, яка пропонує проаналізувати політичне життя у муніципалітетах регіону, використовуючи концепцію локальних політичних режимів, які у західній політології прийнято сприймати як інтегральну складову загальнонаціональних практик володарювання та критерій оцінки стану розпорядження владою у політикумі в цілому. Вищесказане дозволяє твердити, що представлена монографія є новим кроком у бік розширення дослідницької проблематики представників української політичної науки. Вона органічно вписується у концептуальне річище досліджень місцевих політичних інститутів та процесів. І хоча, як зазначає авторка, монографія не претендує на вичерпне розв'язання проблеми визначення симбіотичних характеристик у політичному розвитку локальних громад регіону Центральної та Східної Європи, проте, без сумніву, виявляє ключові аспекти присутності демократії на рівні муніципалітетів.

Структура книги зумовлена дослідницькою логікою М. Лендзел, а саме – переліком основних елементів аналізу місцевих політичних режимів. Перший розділ присвячено теоретико-методологічним засадам дослідження локальних політичних інститутів та процесів у постсоціалістичних суспільствах Центральної і Східної Європи, наступні – інституційному виміру місцевої демократії у регіоні, способам відтворення локальних політичних еліт та формам участі громадян у творенні місцевої політики у регіоні. Монографія супроводжується додатками, в яких запропоновано авторське узагальнення статистичних та соціологічних даних, що демонструють характеристики інституту місцевого самоврядування та політичної практики у постсоціалістичних суспільствах.

Звертає на себе увагу використання М. Лендъел цілого ряду дослідницьких стратегій: визначення схожих та особливих характеристик політичних інститутів та процесів на місцевому рівні у країнах Центральної та Східної Європи і факторів, які їх зумовлюють. Думається, цілком правомірним є звернення авторки до неінституціоналізму як засадничого теоретичного підходу до дослідження функціонування формальних інститутів місцевого самоврядування і демократії та неформальних політичних практик. Неінституційний підхід, попри його критику деякими науковцями, на наш погляд, є досить евристичним для аналізу дійсних, а не уявних механізмів політичної діяльності та участі у локальних територіальних спільнотах у постсоціалістичних суспільствах.

Для проведення досліджень у регіоні Центральної та Східної Європи, де функціонує 24 державні організми і, водночас, – значна кількість муніципалітетів на їх території, М. Лендъел використовує порівняльний метод, як такий, що дає можливість визначити рівень присутності демократичних елементів у політичному житті муніципалітетів країн регіону, виявити спільні та особливі характеристики місцевої політики у крос-національному та крос-локальному вимірах, відстежити історичні та сучасні причин, що їх зумовили. Відзначимо, що для виконання такого дослідницького завдання залучено широке коло статистичної та соціологічної інформації, як-то: дані про результати виборчих кампаній у місцеві органи влади, зокрема – у розрізі аналізу представництва партійних та незалежних політиків; відомості про кількісний рівень і форми політичної участі громадян щодо локальних проблем; фактографічний матеріал, який допомагає аналізувати вплив політичних орієнтацій на форми політичної участі.

М. Лендъел обрала як національні випадки для дослідження Республіку Польща, Чеську та Словацьку Республіки, Російську Федерацію, ставлячи перед собою завдання сформулювати на основі аналізу емпірики узагальнюючі висновки для всього регіону. Водночас, користуючись методикою регіонального аналізу, авторка залучила дані про хронологію становлення системи місцевого самоврядування, кількісні характеристики проведення виборів у місцеві органи влади з усіх країн Центральної і Східної Європи.

М. Лендъел, детально аналізуючи основні методологічні підходи до проблеми місцевої демократії у суспільствах, що

переживають етап системних перетворень, спирається на теоретичні підходи, у свій час обґрунтовані такими науковцями, як Дж. Марч, Й. Олсена, Д. Норт, Ю. Габермас, Р. Даль, Ф. Тьоніс, Дж. Стокер. Семантичний простір першого розділу насичується аналізом понять «локальний», «спільнота», «громада», «місцеві режими», «врядування» та іншої специфічної термінології, при тім, зазначаються смислові відтінки у інтерпретації окремих термінів. Особливий науковий інтерес становить авторське визначення поняття «місцевої демократії» як базового в рамках представленої теми. Подібні наукові пошуки Мирослави Лендъел збагачують концептуальну основу, яка може використовуватися для дослідження місцевої політики, і містять важливе значення для розвитку теорії та методології вітчизняної політичної науки загалом.

Чималу увагу у першому розділі приділено з'ясуванню ступеня наукової розробки проблеми представниками зарубіжної науки, зокрема – безпосередньо дослідниками з країн Центральної та Східної Європи. Крім того – вітчизняними політологами.

Наступні розділи монографії свідчать про методичне використання авторкою доступної для аналізу емпірії. Зокрема, М. Лендъел з'ясувала особливості соціально-політичного контексту, в якому постсоціалістичні країни здійснювали децентралізацію влади (включно з ендогенними та екзогенними факторами, що вплинули на темпи та змістовне спрямування реформ публічного управління). Вона проаналізувала правові рамки функціонування місцевого самоврядування, насамперед ті норми, що визначають рівень автономії від держави, функціонування інститутів представницької та безпосередньої демократії.

Авторка ретельно систематизувала джерела та механізми відтворення місцевих еліт та лідерів у країнах колишньої соціалістичної співдружності, охарактеризувала загальні ознаки елітотворення у суспільствах і громадах, а також визначила чинники крос-національних та крос-локальних варіацій у цьому процесі. Вперше у вітчизняній політології було з'ясовано типові для постсоціалістичних суспільств форми взаємодії між місцевими елітами та партіями, а також особливі для окремих країн механізми впливу загальнонаціональних сил на діяльність локальних політичних лідерів.

У монографії виокремлено та проаналізовано фактори, які зумовлюють успіх незалежних кандидатів на посади у місцевому самоврядуванні, що з врахуванням останніх виборчих кампаній до органів місцевого самоврядування у Республіці Польща, Чеській та Словацькій Республіках, Угорщині та Україні, є актуальним результатом.

В останній структурній частині роботи М. Лендзел визначені тенденції, притаманні безпосередній участі громадян у прийнятті політичних рішень на рівні територіальних спільнот (зокрема у формі виборів та місцевих референдумів), виявлені спільні характеристики, а також специфічні варіанти політичної поведінки щодо локальних справ жителів муніципалітетів країн Центральної та Східної Європи.

Авторка здійснила спробу порівняльного аналізу політико-культурних орієнтацій громадян у регіоні щодо загальнонаціональних та місцевих феноменів, а також визначила передумови формування різних політичних позицій у локальних спільнотах. У монографії виокремлено найбільш типові і, навпаки, специфічні для окремих національних контекстів форми взаємодії між організаціями громадянського суспільства та структурами влади як елементу місцевих режимів володарювання.

Думається, що М. Лендзел, використовуючи інструментарій компаративного аналізу, зуміла відтворити багату картину політичного життя на місцевому рівні у країнах Центральної та Східної Європи у період 1990-2010 років. Під час детального вивчення стає очевидним, що проблема утвердження ідеалів місцевої демократії у суспільствах, які проходять етап системних перетворень та є обтяжені соціально-політичною, історико-культурною спадщиною минулого, є багатоплановою, що змусило авторку зробити чималу кількість акцентів на дослідженні непопулярних раніше практик місцевого політичного життя. У зв'язку з цим необхідно зазначити, що внесення нових тем не тільки не знижує інтерес до цього академічного дослідження, але робить усю роботу модернішою, цікавішою, змістовнішою, корисною не лише для фахівців у сфері теоретичної і порівняльної політології, але і для всіх тих, хто цікавиться політичним розвитком країн Центральної і Східної Європи. Завершують дослідницьку частину монографії детальні висновки, в яких Мирослава Лендзел, окрім всього іншого, стверджує, що процес становлення місцевої демократії у країнах регіону поєднує

характеристики гомогенності та гетерогенності у національному вимірі, а також відзначає, що для регіону, який стоїть у центрі її дослідження, притаманні локальні варіації у межах одного й того самого суспільства. Обґрунтованим є висновок й щодо того, що набуття *місцевими режимами володарювання* характерних ознак демократії відбувалося неодноразово, що, у свою чергу, пояснюється особливостями історичної спадщини, розміром громад, іншими соціально-політичними характеристиками.

Узагальнюючи вищесказане, врешті-решт, можна стверджувати, що монографія М. Лендъел є цілісним науковим дослідженням, яке відзначається інтегративною спрямованістю на пояснення фундаментальних аспектів функціонування політичних інститутів та перебігу процесів на місцевому рівні у країнах Центральної та Східної Європи. Рецензоване видання є першим у вітчизняній політології комплексним дослідженням місцевої демократії в перехідних країнах, яке, на наше переконання, віднайде своє місце серед праць з проблематики транзитології. Монографія може стати серйозним стимулом для подальшого вивчення багатогранної теми функціонування місцевої демократії.